

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

การศึกษาแนวคิดทางปรัชญาจากผลงานของสมัตร บุราวาศ ผู้วิจัยพบว่า สมัตร บุราวาศ เป็นนักคิดไทยคนแรกที่ทำให้ความสำคัญต่อการศึกษาวิชาปรัชญาว่า วิชาปรัชญาเป็นภาพแห่งความเข้าใจของคนเราที่มีต่อ ชีวิต สังคม และโลก หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น “โลกทรรศน์” ซึ่งในกระบวนการรับรู้ของคนเราในแต่ละขั้นตอนเป็นการสร้างโลกทรรศน์ให้กับทุกคน หากแต่โลกทรรศน์ของคนนั้นจะเป็นระบบที่ชัดเจนหรือไม่ และจะเป็นวิทยาศาสตร์มากน้อยเพียงไรเป็นสิ่งที่เราพึงจะต้องมาตรวจสอบและพิจารณากัน การศึกษาวิชาปรัชญาเท่ากับเป็นวิธีการในการตรวจสอบโลกทรรศน์ว่าเป็นโลกทรรศน์ที่ทำให้สามารถมองเห็นโลกภายนอกได้ตรงตามความจริงมากน้อยเพียงใด การศึกษาแนวคิดของนักปรัชญาในอดีตเป็นการศึกษาให้เห็นถึงวิธีการรับรู้ การอธิบายโลก และการแก้ไขปัญหามากนักคิดในยุคนั้น ๆ แม้ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ก็ยังคงมีความคล้ายคลึงกันในแต่ละยุค การศึกษาวิชาปรัชญาจึงเป็นแนวทางที่เร่งด่วนที่จะทำให้พบกับทางออกของปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างแท้จริง

สมัตร บุราวาศ สนใจที่จะศึกษาเรื่องธรรมชาติของความคิดมนุษย์ สามารถสรุปได้ว่าจุดกำเนิดความคิดของมนุษยชาติเริ่มต้นจากโลกทรรศน์แบบวิญญูณนิยม ต่อมาพัฒนาการเป็นแบบศาสนาและแบบปรัชญา ซึ่งเป็นการหาความรู้ด้วยการไตร่ตรองโดยใช้เหตุผล จนมาถึงยุคปัจจุบันที่โลกทรรศน์ของมนุษย์เป็นแบบวิทยาศาสตร์ที่แสวงหาความรู้ ความจริงด้วยการค้นคว้าจากข้อเท็จจริงรอบตัว มิใช่เป็นเพียงการใช้เหตุผลในการคิดขึ้นเอง วิธีการทางปรัชญาโดยการใช้เหตุผลไม่เพียงพอที่จะสามารถตอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ สังคม และโลกได้

นอกจากนี้เมื่อศึกษาผลงานทางปรัชญา ทั้ง 9 เล่มของสมัตร บุราวาศ เราจะเห็นได้ถึงความคิดที่มีการเปลี่ยนแปลงโดยการวิเคราะห์จากผลงานที่นำเสนอในแต่ละช่วงของชีวิต กล่าวคือ ช่วงไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษและกลับมารับราชการ ผลงานที่ออกมามีลักษณะเด่นด้านวิทยาศาสตร์ เห็นได้จากผลงานที่นำหลักวิทยาศาสตร์มาอธิบายแนวคิดและปรากฏการณ์ต่างๆ ต่อมาในช่วงที่ถูกจับกุมเริ่มเปลี่ยนมาสนใจแนวคิดทางพระพุทธศาสนาและเรื่องจิตมากขึ้น แต่ก็ยังคงอาศัยพื้นฐานของแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ในการศึกษาเรื่องจิต เพื่อพิสูจน์ให้เห็นความจริงในอีกลักษณะหนึ่งที่แตกต่างจากแนวคิดแบบสสารนิยม อย่างไรก็ตามเราพบว่าผลงานส่วนใหญ่เป็นการอธิบายที่เน้น

ประเด็นทางอภิปรัชญาและญาณวิทยา ซึ่งถือเป็นความพยายามที่จะพัฒนาปัญญาให้มีความถูกต้องเป็นจริงและระบบ การค้นหาความจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิต จึงต้องอาศัยวิธีการที่ถูกต้องจากการศึกษาทำให้ทราบว่าสมัครมีทรรศนะว่าความจริงของโลกภายนอกนั้น สามารถใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อรับรู้ความจริงนั้นได้ หากแต่ความจริงที่ได้นั้นก็อาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีผลพิสูจน์อื่นเกิดขึ้น ดังนั้นผลสรุปรวบยอดทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ ทั้งวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวิทยาศาสตร์สังคม เป็นการสะท้อนปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และสังคมได้ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด ส่วนความจริงของชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องจิต ยังต้องอาศัยการพิสูจน์โดยวิธีอื่นเพื่อให้สามารถเข้าถึงความจริงนั้นได้ ทั้งนี้เนื่องจากสมัครยอมรับว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์อาจมีข้อจำกัดในการศึกษาบางเรื่องแต่ก็ไม่ควรที่จะสรุปว่าไม่เป็นจริง ซึ่งเป็นทรรศนะที่เกิดขึ้นเมื่อได้ศึกษาพระพุทธศาสนามากขึ้น อย่างไรก็ตามการรู้ความจริงทั้งหลายก็เพื่อมาใช้ในการอธิบายและเปลี่ยนแปลงโลกให้ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ที่คาดหมายไว้ เป็นเป้าหมายที่สำคัญที่ชัดเจนมากในผลงานของสมัคร บุรวาส

จากการศึกษาวิเคราะห์ผลงานทางปรัชญาของสมัคร บุรวาส ทำให้ทราบถึงทรรศนะที่มีต่อปัญหาทางปรัชญาของเขาในหลายประเด็น ได้แก่ ปัญหาเรื่องความมีอยู่และความแท้จริงของธรรมชาติ ปัญหาเกี่ยวกับความรู้ การตอบปัญหาเหล่านี้เมื่อศึกษาแล้วจะพบว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงหลักความคิดที่เป็นระบบของสมัคร ซึ่งถือได้ว่าเป็นปรัชญาหรือโลกทรรศน์ของเขานั้นเอง อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าทรรศนะต่างๆเกี่ยวกับปรัชญาของสมัครมิได้เกิดจากการคิดขึ้นเอง หากแต่เป็นการวิจารณ์ปรัชญาต่างๆ โดยสามารถเปรียบเทียบให้เห็นได้ดังนี้ทรรศนะเกี่ยวกับความมีอยู่และความแท้จริงของธรรมชาติ หรือทรรศนะทางอภิปรัชญาของสมัครเป็นแบบสสารนิยมที่มองว่าความแท้จริงอันเป็นรากฐานแห่งความคิดนั้น คือ สสาร ซึ่งสามารถเผยความแท้จริงของมันแก่ผัสสะของเราได้ แนวคิดสสารนิยมของสมัครมิใช่สสารนิยมแบบกลไก(Mechanistic Materialism) ซึ่งนำข้อเท็จจริงทางกลไกมาอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ โดยมีได้เกิดจากการเก็บข้อเท็จจริงขึ้นใหม่ ในขณะที่สสารนิยมของสมัครให้ความสำคัญกับพัฒนาการที่เกี่ยวข้องกันระหว่างสสาร ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าสสารนิยมของสมัครสร้างขึ้นจากข้อเท็จจริงที่หลากหลายของสสาร และภาวะของสสารทางสังคมด้วย

ทรรศนะเกี่ยวกับความรู้หรือญาณวิทยาของสมัครเป็นแบบประจักษ์นิยม ซึ่งถือว่าความรู้เกิดจากการมีประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัส ความรู้ที่ได้จากสสารและปรากฏการณ์ของมันเป็นเพียงความรู้ในระดับหนึ่งซึ่งมิใช่สัจธรรมสัมบูรณ์ หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของสัจธรรมสัมบูรณ์เท่านั้น สมัครยอมรับแนวคิดในการอธิบายวิวัฒนาการของสสารที่เป็นประวัติศาสตร์ของเฮเกิล หากแต่มีข้อผิดพลาดอยู่ที่แนวคิดเรื่องจิตสัมบูรณ์(Absolute Idea) ที่ถือว่าจิตหรือความคิดเป็นเหตุของวิวัฒนาการ โดยใช้ตรรกวิทยาแบบฉบับในการพิสูจน์ซึ่งไม่สามารถอ้างอิงข้อเท็จจริงของโลกภายนอก

นอกได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประจักษ์นิยมของสมักรมีลักษณะที่เน้นข้อเท็จจริงที่ได้จากการสังเกต
 สสารและปรากฏการณ์ของมันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร

นอกจากนี้สมักรยังอาศัย ตรรกวิทยาวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือในการคิด ซึ่งแตกต่าง
 จากตรรกวิทยาแบบฉบับที่เน้นการคิดด้วยเหตุผล แต่ตรรกวิทยาวิทยาศาสตร์อาศัยข้อเท็จจริงเป็น
 พื้นฐาน เพื่อนำไปใช้อธิบายถึงความจริงใหม่ต่อไป

ทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดหรือจริยศาสตร์ของสมักร เป็นแนวคิดสุขนิยมแบบสากลที่เน้น
 ความสุขของคนส่วนใหญ่ในสังคมเป็นสำคัญ และความคิดยังมีลักษณะเป็นแบบสัมพัทธนิยม
 (Relativism) คือไม่มีความคิดที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายอย่างโดยเน้นความสุขของคนใน
 สังคมว่าเป็นความสุขที่แท้จริง และจะต้องเป็นความสุขที่เกิดจากการใช้ปัญญา และสำนึกทางศีล-
 ธรรม มิใช่เพียงความสุขที่เกิดจากประสาทสัมผัสเท่านั้น เพื่อให้เกิดความสุขแก่ทุกคนในสังคม
 เกณฑ์ในการตัดสินความคิด ชั่วจึงต้องเกิดจากการตกลงกันของสมาชิกในสังคมเพื่อความเหมาะสม
 และสอดคล้องกับสภาพของแต่ละสังคม จึงจะทำให้สังคมนั้นอยู่รอดและเกิดความสงบสุขได้อย่าง
 แท้จริง

นอกจากนี้อาจกล่าวได้ว่า สมักร บุราวาส เป็นนักปรัชญาสารนิยมทางประวัติศาสตร์
 (Historical Materialism) ที่ให้ความสนใจเรื่องสังคมและกฎพัฒนาการของสังคม จนทำให้เข้าใจถึง
 บทบาทของกลุ่มชนในประวัติศาสตร์ กำเนิดและการต่อสู้ของชนชั้น ตลอดจนความสำคัญของการ
 ปฏิวัติทางสังคม ซึ่งมีส่วนทำให้เกิดความต้องการที่จะปฏิวัติสังคมไทยให้พัฒนาไปในทางที่ดี
 กล่าวคือ การกระจายปัจจัยการผลิตสู่ประชาชน ซึ่งเป็นหลักของสังคม และเนื่องจากแนวคิดแบบ
 สารนิยมประวัติศาสตร์ที่ถือว่าสังคมมีพัฒนาการมาแล้ว 4 ขั้นคือ สังคมปฐมบรรพ สังคมภาคี
 สังคมศักดินา และสังคมนายทุน ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาต่อไปเป็นสังคมแบบสังคมนิยม แนวคิดนี้
 เป็นพื้นฐานสำคัญของแนวคิดสังคมนิยมวิภาษวิธี (Dialectic Materialism) ที่ถือว่าวิธีการผลิตเป็น
 ตัวกำหนดพัฒนาการขั้นต่าง ๆ ของสังคมมนุษย์ การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ไม่เท่าเทียมกันจึง
 เป็นความขัดแย้ง และทำให้เกิดการต่อสู้ระหว่างชนชั้นกรรมาชีพกับชนชั้นนายทุน ซึ่งประเด็นนี้
 สมักรเห็นว่าการสร้างปัญญาโดยใช้ปรัชญาวิทยาศาสตร์จะเป็นอาวุธที่สำคัญของชนชั้นกรรมาชีพ
 เพื่อปฏิวัติสังคมนายทุน และสร้างสังคมใหม่ให้เกิดขึ้นได้

จากการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาของ สมักร บุราวาส นอกจากจะทำให้เราทราบถึงแนว
 คิดทางปรัชญาอันประกอบไปด้วย หลักการ วิธีการและเครื่องมือในการคิดแล้ว ยังทำให้เราเห็นถึง
 อิทธิพลทางความคิดได้รับจากนักคิดคนอื่น ๆ พัฒนามาเป็นความคิดของตนเอง ซึ่งมีบทบาทต่อ
 สังคมไทย ในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมใหม่ กล่าวคือ การเข้าใจว่าประชาชนส่วน
 ใหญ่ของประเทศตกอยู่ในภาวะแห่งความทุกข์ยาก ถูกขูดรีดและมองไม่เห็นถึงสาเหตุที่แท้จริงที่ทำ

ให้พวกเขาต้องเป็นเช่นนั้น นอกจากนี้ประชาชนผู้ทุกข์ยากยังไม่สามารถฝากความหวังไว้กับพรรคการเมืองที่จะมาเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของตนได้อย่างแท้จริง จากความเป็นไปของสังคมเช่นนี้ สมักรพยายามที่จะสร้างปัญญาอันเป็นความรู้ทางปรัชญาให้กับประชาชน เพื่อที่จะสามารถนำไปวินิจฉัยความเป็นจริงในสังคมและสามารถต่อสู้กับความอยุติธรรมในสังคม เพื่อรังสรรค์สังคมใหม่ให้เกิดขึ้น จึงถือได้ว่าสมักร บุราวาศเป็นปัญญาชนไทยรุ่นแรกที่ทำให้ความสำคัญและสนใจที่จะศึกษาปรัชญาอย่างเป็นระบบจนสามารถที่จะเข้าใจความหมาย และบทบาทของปรัชญาที่มีต่อสังคม ดังนั้นจึงพยายามที่จะให้ความรู้ทางปรัชญาและเผยแพร่โลกทรรศน์ที่เป็นวิทยาศาสตร์แก่ประชาชนไทย โดยฝากผลงานทางปรัชญามากมายไว้ให้กับสังคมไทย

ผลงานของ สมักร บุราวาศ ยังมีอิทธิพลต่อการสร้างความรู้ของนักคิดไทยในยุคปัจจุบัน ซึ่งในที่นี้เราพบความคิดที่สืบต่อจากสมักรมี 2 แนว ดังนี้

1. แนวคิดปรัชญาวิทยาศาสตร์
2. แนวคิดเรื่องการปฏิรูปสังคม

แนวคิดปรัชญาวิทยาศาสตร์ของ สมักร บุราวาศ มีอิทธิพลต่อแนวคิดของวินิจัย แสงสว่างวัฒนะผู้ที่ได้ศึกษาผลงานของสมักรและพยายามที่จะเผยแพร่ผลงานเหล่านั้น วินิจัย แสงสว่างวัฒนะเป็นอาจารย์ผู้อำนวยการสถาบัน เอส. เอ็ม. ซึ่งเป็นสถาบันสอนปรัชญาตามแนวคิดปรัชญาวิทยาศาสตร์ของสมักร วินิจัยสนใจสิ่งที่เรียกว่า ปัญญา และใช้เป็นปรัชญาหลักในการฝึกสมาธิแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Meditation) คือ การเข้าถึงความรู้แจ้งด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ หรือการฝึก เอส. เอ็ม. ย่อจากคำว่า Scientific Maximization¹ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อก่อให้เกิดปัญญา เข้าใจความจริง รู้จักชีวิต สังคม และโลก สามารถเผชิญหน้ากับอุปสรรคในชีวิตได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้เรายังพบอีกว่าแนวคิดของสมักร เกี่ยวกับปัญญาได้ถูกตีความและขยายความโดยวินิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการฝึกเพื่อเพิ่มข้อมูลปรัชญาวิทยาศาสตร์ด้วยชาวด์เล็บ เพื่อกระตุ้นให้มองใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ที่เป็นเรื่องที่สมักรมิได้กล่าวถึง อย่างไรก็ตามเป็นการดีที่จะทำให้นักไทยได้รู้จักกับผลงานของสมักร และนำไปศึกษาเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ประวุฒิ ศรีมันตะเป็นนักคิดไทยอีกท่านหนึ่งที่ได้ศึกษาผลงานของสมักร บุราวาศ อย่างลึกซึ้งและถือได้ว่าเป็นผู้ที่สืบสาน เชิดชูความคิดของสมักร อย่างแท้จริง แนวคิดที่ประวุฒิ ให้

¹ วินิจัย แสงสว่างวัฒนะ, ปรัชญาเอส. เอ็ม.: ปรัชญาวิทยาศาสตร์ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอส. เอ็ม., 2537), หน้า 4.

ความสนใจเป็นพิเศษคือแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปสังคมไทย ซึ่งยกย่องสมัครว่าเป็นผู้ที่มีความตั้งใจและพยายามที่จะสร้างสรรค์สังคมใหม่ให้เกิดขึ้นกับสังคมไทย การอุทิศร่างกาย แรงใจ และภูมิปัญญาของสมัครทำให้สมัครดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์ในฐานะนักต่อสู้ที่สำคัญคนหนึ่งของคนหนึ่งของประชาชนไทย ในฐานะนักปรัชญา ฝ่ายประชาชนผู้ทุกข์ยากและนักคิดผู้ทรงความรู้และความชำนาญ ด้วยความเป็นผู้ที่สนใจและศึกษาผลงานของสมัคร บุราวาศอย่างลึกซึ้ง ประวุฒิ ได้รับคำเชิญให้ไปบรรยายเรื่อง “ความคิดของ สมัคร บุราวาศ” เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2535 ณ ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เราจึงอาจกล่าวได้ว่า ประวุฒิ ศรีมันตะ เป็นนักคิดไทยที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจาก สมัคร บุราวาศ อย่างแท้จริง

5.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาแนวความคิดของนักคิดคนหนึ่ง ๆ เราพึงทราบถึงขีดจำกัดของการเข้าถึงแนวคิดที่แท้จริงของเขา การศึกษาวิเคราะห์ผลงานที่เขาได้นำเสนอมานั้นอาจเป็นเพียงการสะท้อนภาพของความคิดที่สามารถอ้างอิงจากหลักฐานเพื่อยืนยันความคิดของเขาเท่านั้น หากแต่ภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ เช่น เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ภาวะทางการเมืองในขณะนั้น เป็นต้น เหล่านี้เป็นข้อจำกัดที่สำคัญที่ไม่สามารถทำให้ทราบถึงแนวคิดที่แท้จริงของเขาได้ ดังนั้นการศึกษาแนวความคิดของผู้ใดย่อมเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อความคิดในขณะนั้นๆ ด้วย เพื่อให้สามารถเข้าถึงแนวคิดของเขาได้อย่างถูกต้องและลึกซึ้งมากขึ้น

สำหรับ สมัคร บุราวาศ ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดจากผลงานของเขาทำให้ทราบถึงแนวคิดต่างๆ ที่มีได้ถูกจำกัดแต่เพียงแนวคิดทางปรัชญาเท่านั้น หากแต่เป็นแนวคิดที่กว้างขวางและลุ่มลึกในหลายแขนง เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านสังคมมนุษยวิทยา และด้านประวัติศาสตร์ เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาผลงานของเขาในแง่มุมทางปรัชญา อาจทำให้เข้าใจแนวคิดของเขาเพียงด้านเดียวเท่านั้น ยังต้องศึกษาในแง่มุมอื่นเพื่อให้เกิดความเข้าใจแนวคิดของเขาได้อย่างแท้จริง

จากการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาของสมัคร บุราวาศ ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาวิเคราะห์ผลงานโดยใช้กรอบของแนวคิดปรัชญาตะวันตกเท่านั้นยังไม่เพียงพอที่จะทำให้เข้าใจแนวคิดที่แท้จริงของสมัครได้ อย่างไรก็ตามการที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ผลงานที่เลือกมา 9 เล่มนั้นผู้วิจัยกลับพบว่าหากต้องการจะศึกษาแนวคิดทางปรัชญาของสมัคร บุราวาศในเวลาจำกัดก็สามารถทำได้โดยศึกษาจาก “วิชาปรัชญา” และ “ปัญญา” ผลงานอื่นแม้ว่าจะมีแนวคิดทางปรัชญา หากแต่การศึกษาเพียง

กรอบทางปรัชญาจะทำให้ละเลยมุมมองอื่นที่น่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเกี่ยวกับความพยายามของสมัครในการสร้างปรัชญาไทยเพื่อยกย่องภูมิปัญญาของคนไทย และใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งแนวคิดนี้มีได้ปรากฏชัดเจนมากนักในมุมมองของปรัชญาตะวันตก ดังนั้นในโอกาสต่อไปผู้วิจัยหรือผู้สนใจในผลงานของ สมัคร นุราวาส น่าจะได้ศึกษาวิเคราะห์ในมุมมองที่แตกต่างออกไปเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายของการศึกษาและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง